

כלל כשרין וכמש"ל, כ"ש בשזירה שלא לשמה". עכ"ל. וא"ש לשון הבה"ל בדקדוק.

יד. בה"ל ד"ה לשמן (ס"ב)

והפמ"ג ג"כ מסתפק לענין לשמה, עיי"ש. ז"ל הפמ"ג בא"א סק"ג "עמ"א ועט"ז אות א' וא"ר אות ב' בשם הנ"צ דיעבד בלא שזור כשר, וכ"ד הלבוש כ' מנהג יע"ש, ופשיטא שיש להקל בשזורין שלא לשמן". עכ"ל. וצ"ב לכאורה הא דכתב הבה"ל דהפמ"ג מסתפק לענין לשמה. ועיין בתהל"ד כאן אות ג' דהביא בפשיטות בשם הפמ"ג ודה"ח דס"ל דבשזור לא לשמה כשר בדיעבד.

והנראה בביאור דברי הבה"ל דהנה באותו ס"ק בפמ"ג כותב הפמ"ג בהמשך דבריו וז"ל "ועוד הרב מדשתיק ליה כאן אודי אודי ליה ש"מ דיעבד נמי פסול בלא שזירה, וממילא בעינן שזירה לשמן כמו טויה דמעכב". עכ"ל. ולכאורה סיפא דהפמ"ג סותר לדבריו ברישא. דשזירה לשמן מעכב סותר לדבריו ברישא דיש להקל בשזור לא לשמה. ואפשר דלכן כתב הבה"ל דהפמ"ג מסתפק לענין לשמה, ועיין.

יז. בה"ל ד"ה ונעשו (ס"ג)

אם נפסק השזירה בחוט במקום הנקב אפשר דכשר דהא באמת לא נפסק החוט באותו מקום רק דנחסר לו שם שזירה, ועיין. ז"ל הקיצור שו"ע סי' ט' סי"ד "ואם איזה חוט נפרד משזירתו אזי כל הפירוד נחשב כאלו נקצץ ואינו". עכ"ל. ולפ"ז לכאורה בנפסק השזירה במקום הנקב פסול דהר"ז כאלו נקצץ. וחזינן בבה"ל דלא ס"ל דהרי כאלו נקצץ. ועיין חזו"א סי' ג' ס"ק ט"ז ד"ה ואם.

יח. מ"ב סק"כ

וא"כ לא יפה עושין המוכרין

הקודם בד"ה טוואן שכתב בשם המשכנ"י דלא סגי בעומד על גבו בתחילת הטויה, ובעינן שיזהירו בכל שעה שלא יסיח דעתו, ולהדיא בת"א כלל י"א סי"ג שציינו הבה"ל הנ"ל, "דגם יעמוד אצל הטויה ויכוין לשם ציצית". וצ"ע.

יג. בה"ל ד"ה לשמן (ס"ב)

ואם היו שזורין אך שלא היו לשמן יש לעיין בדבר דאף דמדברי הע"ת והמ"א והגר"א משמע דהוא לעיכובא וכן הח"א והש"ש העתיקו את דברי המ"א להלכה, מ"מ אפשר דיש לסמוך בזה בשעת הדחק על המקילין הנ"ל לענין לשמה, וכן הדה"ח והארצה"ח העתיקו את דברי הא"ר הנ"ל לענין לשמה, וכן בשע"ת בשם מור וקציעה, והפמ"ג ג"כ מסתפק לענין לשמה, עיי"ש. בשערי תשובה סק"ב הביא בשם המור וקציעה דס"ל להקל בדיעבד בלא שזירה כלל וכשיטת הנ"צ והא"ר, וא"כ זה בכלל מש"כ הבה"ל בתחלה "דיש לסמוך בזה בשעת הדחק על המקילין הנ"ל לענין לשמה", ולפ"ז צ"ב לכאורה הא דהביא הבה"ל דברי השע"ת בשם המור"ק אחרי שהביא דברי הדה"ח והארצה"ח שסומכין על המקילין לענין לשמה. ומשמע בבה"ל דגם בשע"ת בשם המור"ק מיקל לענין לשמה, וכפי שממשיך הבה"ל דהפמ"ג ג"כ מסתפק לענין לשמה. וכאמור בשע"ת בשם המור"ק דמיקל לגמרי אף בלא שזור כלל.

אבל האמת יורה דרכו, דבמור"ק אע"ג דמיקל בדיעבד אף בלא שזור כלל מ"מ כתב בסוף דבריו וז"ל "מש"כ הרב מ"א אם אינן שזורין לשמן פסולין אפילו בדיעבד, תמוה בעיני ולא ידענא מנליה הא, אע"ג דנ"י כתב דנראה שצ"ל שזורין לשמן לעיכובא, לא שמעינן לחד מרבוותא. והא ודאי כדאי הר"מ לסמוך עליו בשעת הדחק. דאפילו לא היו שזורין

מצוה מה"ת, ולא אמרינן דאחר שרבנן פסלוהו תו אין בזה מצוה כלל, ולכן כתבו הפמ"ג והמ"ב דרק קרוב הדבר להיות ברכה לבטלה. וכ"ה פשטיה לשון הפמ"ג הג"ל "כי מן התורה די בכל שהוא" ור"ל כיון דמה"ת די בכל שהוא אזי מקיים בזה מצוה מה"ת אע"ג שרבנן פסלוהו, ותו לא הוי ברכה לבטלה ממש.

ולפ"ז נמצא לכאורה דהמקיים מצות סוכה בסוכה שהיא כשרה מה"ת ופסולה מדרבנן קיים בזה מצוה, ואי יברך עליה "לישב בסוכה" לא יהא בזה ברכה לבטלה ממש, וכל כיוצ"ב.

והנה, איתא בסוכה י"ד ע"ב פלוגתא דר"מ ור"י בנסרים רחבים ד"ט אי כשרים לסכך בהם. ואמר רב יהודא התם מעשה בשעת הסכנה שהביאנו נסרים שהיו בהן ארבעה וסיככנו על גבי מרפסת וישבנו תחתיהן. ומוכח בזה כר"י דכשר. א"ל משם ראייה אין שעת הסכנה ראייה. ור"ל דבאמת נסרים רחבים ד"ט פסולים לסכך בהם ושאני שעת הסכנה. ולכאורה צ"ב נהי דהוי שעת הסכנה, מ"מ מה מהני לאכול בסוכה פסולה, ומה בין אכילה בסוכה פסולה לאכילה בבית. וכתב שם הריטב"א דבאמת בזה נחלקו רב יהודא ותיירוצא דהגמ'. ר"י ס"ל "שאלו גזרו בהם חכמים כלל היו עושין לדבריהם חזוק אפילו בשעת הסכנה כאלו היו פסולין מן התורה ומכיון שסיככו בהם אלמא לא גזרו בהם כלל". אבל תירוצא דהגמ' ס"ל דשאני שעת הסכנה ור"ל דבדבר שפסול מדאורייתא אפילו בשעת הסכנה לא יהני דהרי אינה סוכה כלל "אבל בנסרים שפסולין אינו בגופן אלא מדרבנן משום גזירה אמרו רבנן דבשעת הסכנה לא גזרו כדי שלא תשכח תורת סוכה ואוקמוה אדינה". ומוסיף הריטב"א וז"ל "ושמעין מינה שכל שפסולו מדבריהם משום גזירה

שמצמצמין במדת אורכן וקרוב הדבר להיות ברכה לבטלה, כי אף דמן התורה די בכל שהוא מדרבנן בעינן שיהיה י"ב גודלין אחר הקשירה מלבד מה שמונח על קרן הבגד ויש להזהירם על כך. (פמ"ג משב"ז סק"ג). יל"ע במש"כ הפמ"ג והמ"ב בלשונם קרוב הדבר להיות ברכה לבטלה, ואמאי לא הוי ממש ברכה לבטלה, אחרי שרבנן פסלו ציצית זו וקבעו שיעור י"ב גודלין. וזה ברור ופשוט דהמברך על ציצית שפסולו מדאורייתא דברכתו לבטלה וכמש"כ הבה"ל להלן ד"ה אם דהמברך על טלית גזולה ברכתו לבטלה, וא"כ לכאורה ה"ה בפסול מדרבנן.

ואין לומר דאה"נ אי יעשה ציצית פחות מד' גודלין יהא באמת ברכתו לבטלה, והפמ"ג והמ"ב מיירי כשיש שיעור ד' גודלין ורק אין י"ב גודלין, ובזה כיון ד"א בשו"ע דכן הוא השיעור לכתחילה אף מדרבנן, אף דלא קימ"ל כוותיהו מ"מ אין בזה ברכה לבטלה ממש, ולכן כתבו הפמ"ג והמ"ב רק קרוב הדבר להיות ברכה לבטלה. זה אינו דבדברי הפמ"ג והמ"ב משמע דגם בפחות מד' גודלין הוי רק קרוב לברכה לבטלה. וז"ל הפמ"ג במשב"ז סק"ג "וקרוב הדבר ברכה לבטלה כי מן התורה די בכל שהוא ומדרבנן בעינן י"ב גודלין". עכ"ל. וכ"ה במ"ב, ומשמע דאף בכל שהוא כיון שיש בזה שיעור דאורייתא תו לא הוי ברכה לבטלה ממש, אלא קרוב להיות ברכה לבטלה, אף שלכו"ע הוא פסול מדרבנן, וצ"ב בטעם הדבר, דלכאורה כיון שרבנן פסלוהו צריך להיות דהוי ברכה לבטלה ממש.

ולכאורה מוכח בזה דכל היכא שהדבר כשר מן התורה, ומדאורייתא מקיים בזה מצות ציצית אע"ג שרבנן פסלוהו לא הוי ברכה לבטלה ממש. היות שמקיים בזה

הדחק ואינו יכול לקיים המצוה כראוי מדרבנן, בזה אמרין דעכ"פ יקיים באופן שיוצא י"ח מדאורייתא. אבל כשבאפשרותו לקיים באופן המועיל מדרבנן, ובכ"ז יושב בסוכה שפסולה מדרבנן, בכה"ג לא יוצא י"ח אף מדאורייתא. ולפ"ז אכתי צ"ע בניד"ד שיכול לקיים מצות ציצית כראוי בי"ב גודלין, אזי אי לא יקיים כדין נמצא שלא יצא י"ח אף מדאורייתא, וצ"ל לכאורה דברכתו לבטלה ממש.

ויתירה מזו מצינו בדברי הפמ"ג גופא, דהנה ע"ד המ"א הנ"ל בסי' תרכ"ט דכתב דבשעת הדחק מותר לסכך בנסרים רחבים ד"ט, כתב הפמ"ג שם בא"א סוף ס"ק כ"ב וז"ל "גם מ"ע דציצית יש מהן דפסול מדרבנן ל"ש ל"ג, לא לכסות ד' כנפות, או יעשה קרן א' עגול, וצ"ע". עכ"ל. ואפשר דר"ל דאפילו בשעת הדחק שאין לו ציצית אחר, ג"כ לא נתיר לו ללבוש ציצית שפסול מדרבנן, אע"ג שמה"ת מקיים בזה מצות ציצית. והוא מפני שאינו מחוייב בלבישת הבגד, ויכול לא לכסות בבגד זה, או שיעשה קרן א' עגול שכזה יפטר מחיוב ציצית. ולא דמי לסוכה שמחוייב בסוכה לאכילה ושינה, ובזה מקילין רק בשעת הדחק, משא"כ בציצית. ולפ"ז אי יברך על ציצית שפסולו מדרבנן לכאורה הוי ברכה לבטלה ממש. ואף דהפמ"ג מסתפק בזה ונשאר בצ"ע, אבל בניד"ד שאינו שעת הדחק לכאורה הוי ברכה לבטלה, וכדמוכח בתוס' סוכה ג' ע"א הנ"ל.

ודע דהר"ן בסוף פסחים (דף כ"ה ע"ב ד"ה כל מדפי הרי"ף) פליג על שיטת התוס' הנ"ל וס"ל דהיושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו חוץ לסוכה כל זמן שלא נמשך למעשה אחרי שולחנו בודאי יצא י"ח ומקיים המצוה מדאורייתא. (ועיין בפמ"ג תע"ה א"א סק"א שהביא פלוגתת

מסככין בו בשעת הסכנה ולא אפשר בכשרות ומברכין על ישיבתה". עיי"ש דהוכיח כן מהגמ'. ומדברי הריטב"א אלו למד המ"א בסי' תרכ"ט ס"ק כ"ב דאע"ג דפסלינן נסרים רחבים ד"ט, מ"מ בשעת הדחק שאין להם במה לסכך מותר לסכך בהם. והביא שם המ"ב בסק"נ דברי המ"א להלכה, והוסיף את דברי הריטב"א הנ"ל דאפילו מברך בכה"ג לישב בסוכה. [ואמנם קצת צ"ע דהיה מקום לחלק דרק בשעת סכנה לא גזרו וכלשון הריטב"א "כדי שלא תשכח תורת סוכה" משא"כ בשעת הדחק של יחיד, ועיי"ש בערול"ג דכתב להוכיח דאין לחלק כן]. ואינו סותר לדברי הבה"ל שם בריש הסימן בד"ה צומח דכתב בשם הפמ"ג (משב"ז סק"א, א"א ס"ק כ"ב) דבשעת הדחק יכול לסכך בסכך שמקבל טומאה מדרבנן, ולא יברך. דשאני סכך שפסולו מחמת שמקבל טומאה מדרבנן, לסכך שפסולו מחמת גזירה, וכפי שר"ל הפמ"ג שם, עיי"ש. ובדברי הריטב"א אלו יתבאר לן דברי התוס' בריש סוכה ב' ע"א ד"ה כי, והוא כפי שביאר הגרע"א בתוספותיו למשניות תענית פ"א מ"א א"א עיי"ש. ולפ"ז ה"ה לכאורה בניד"ד לענין ציצית שהוא פחות מ"ב גודלין אע"ג דפסלוהו רבנן, מ"מ כיון דמדאורייתא כשירה מקיים בזה המצוה ואי יברך עליה לא יהא ברכה לבטלה ממש, ולכן כתבו הפמ"ג והמ"ב רק דהוי קרוב להיות ברכה לבטלה.

אלא דאכתי יל"ע בזה, דהנה בתוס' סוכה ג' ע"א ד"ה דאמר לך מבואר דהיושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו חוץ לסוכה לא יצא י"ח אף מדאורייתא. וחזינן דרבנן הפקיעו לגמרי ואמרו דתו לא יצא י"ח אף מדאורייתא. וכדי שלא יסתור לגמ' בסוכה י"ד ע"ב הנ"ל, ולתוס' בסוכה ב' ע"א הנ"ל, צ"ל דרק במקום דהוי שעת

דספיקא דהפמ"ג בסי' תרכ"ט הג"ל, דשאני ציצית שיכול לא ללבוש כלל בגד זה. ועדיין יל"ע בכ"ז. ועיין להלן אות כ"ה.

יז. מ"ב ס"ק כ"א

ד"ר^{אור החוכמה} היה נוהג לעשותו ארוך יותר כדי שאם יפסק קצת ג"כ ישאר בו כשיעור. כתב הרמ"א לקמן בסי"ד "ואם האריך הציצית יראה ששלישיתו יהיה גדיל וב' חלקים ענף". ויל"ע במנהגו של הר"י שנהג לעשות ארוך כדי שאם יפסק ישאר בו כשיעור אי מעיקרא יש לעשות שליש גדיל מכל אורך החוטים, או יעשה גדיל שליש מ"ב גודלים. וכתב בפמ"ג א"א סק"ו דגם במנהג הר"י יעשה שליש גדיל מכל אורך החוטין שזה גוי ציצית במצבו עכשיו. והמ"ב לא הביא דברי הפמ"ג.

ודע דאי חוטי הציצית ארוכים באופן שהענף יותר מב' חלקים של הגדיל, מצוה מן המובחר לקצורם באופן שיהיה שליש גדיל וב' חלקים ענף, וישאר כמובן שיעור י"ב גודלין — כ"כ בארצה"ח בהמ"ל ס"ק כ"ו, ולכן חידש דאעפ"כ לא הוי תולמ"ה, ומובא בבה"ל ד"ה יכול לקצרו, וזה דלא כהחזו"א שהבאנו לקמן אות כ"א.

יח. בה"ל ד"ה אין (ס"ד)

עיין בלבוש שכתב דמן התורה אין שיעור לאורך הציצית רק שיהיה בו גדיל וענף... ועיין בח"א שמצדד דעכ"פ כדי עניבה הוא מן התורה. והג"מ בזה לענין לבש ציצית בפחות מכדי עניבה ובירך, אי הוי ברכה לבטלה ממש לשיטת הח"א שלא קיים בזה מצוה אף מה"ת, או הוי רק קרוב להיות ברכה לבטלה ללבוש, כיון דמ"מ קיים המצוה מה"ת, וכדמוכח במ"ב סק"כ, ומבואר לעיל באות ט"ז.

יט. בה"ל ד"ה וכן נוהגין (ס"ד)

עיין במ"ב כמה שכתבנו בשם הפמ"ג

תוס' והר"ן הג"ל לענין נשבע לבטל המצוה, ועיין בדרו"ח להגרע"א מערכה ח' בד"ה והנה המ"א ובספר חלקת יואב בקונטרס קבא דקשייתא קושיא צ"ט. ולשיטתיה לכאורה ה"ה כאן בציצית בפחות מ"ב גודלין מקיים את המ"ע מה"ת ולא הוי ברכה לבטלה ממש, ולשיטת הר"ן א"ש לשון הפמ"ג והמ"ב דהוי קרוב להיות ברכה לבטלה.

והנה, כתב הבה"ל כאן ד"ה יותר דהנמצא בדרך ואין לו ציצית של י"ב גודלין יוכל לסמוך על השו"ע וללבוש ציצית של ד' גודלין, ואינו עובר על מ"ע דציצית, רק לא יברך, עיי"ש. ומשמע בבה"ל דבפחות מד' גודלין שזה לכו"ע אין בו השיעור מדרבנן לא ילבש. ולכאורה לנתבאר אמאי לא ילבש הרי יקיים בזה המצוה מדאורייתא. [פרט לשיטת הח"א המובא בבה"ל ד"ה אין דמה"ת בעינן שיעור כדי עניבה, ולשיטת הח"א המובא בבה"ל להלן סי' י"ב ס"א ד"ה אם כדי עניבה הוא ד' גודלין, אבל כבר דחה הבה"ל שם דבריו.] וכיון שאין לו ציצית אחרים לכאורה ילבשם ויקיים המצוה עכ"פ מה"ת, לשיטת הר"ן הג"ל. וצ"ל דעכ"פ מדרבנן נמצא הולך בד' כנפות בלא ציצית, ורק בד' גודלין לא חיישינן להכי כיון די"א דכן הוא שיעורו מדרבנן. אבל למעשה לכאורה גם בפחות מד' גודלין אפילו אם בירך לא הוי ממש ברכה לבטלה כיון דמה"ת קיים המצוה, כדמשמע במ"ב כאן.

והא דלא כתב הבה"ל דיכול לברך על הציצית שהוא פחות מ"ב גודלין, וכשיטת הריטב"א הג"ל שהביא המ"ב בסי' תרכ"ט סק"ג, דבשעת הדחק כשאנו יכול לקיים המצוה כראוי מדרבנן, יקיים המצוה באופן המועיל מה"ת ויכול לברך, והבה"ל מיירי בצירור של שעת הדחק. צ"ל מטעמא

כא. בה"ל ד"ה יכול לקצרו (ס"ד)
אפילו אם הענף היה קודם הקציצה
הרבה יותר משני שלישים מן הגדיל
אעפ"כ לא מקרי זה מן העשוי בפסול,
כיון דאין זה לעיכובא בדיעבד וכדאיתא
לקמן בסי"ד במ"ב בשם הפוסקים.
ארצה"ח. מדברי הבה"ל כאן בשם
ארצה"ח מוכח דלא ס"ל כביאורו של
החזו"א בדברי הרמ"א לקמן בסי"ד. דהנה
כתב שם הרמ"א ואם האריך הציצית יראה
ששלישיתו יהיה גדיל וב' חלקים ענף.
וכתב החזו"א בסימן ג' סק"י דהרמ"א
מודה דיותר להוסיף בענף יותר מב'
שלישים של הגדיל, וכל כוונת הרמ"א הוא
רק שלא להפחית מב' שלישים, וביאור
לשון הרמ"א הוא שאם האריך הגדיל,
ונמצא שבח' גודלין שבענף אין ב'
שלישים בזה יש להאריך שיהא ב'
שלישים, אבל להאריך בענף יותר מב'
שלישים מותר לכתחילה ומקיים בזה נוי
ציצית, עיי"ש בכל דבריו.

ומהבה"ל כאן בשם ארצה"ח בהמל"א
ס"ק כ"ו מוכח דלא נקטי הכי, דהרי
הבה"ל בא לחדש דכשיש בענף יותר מב'
שלישים מן הגדיל יכול לקצרו ואין צריך
להתיר כל הציצית, ואין בזה תולמ"ה, כיון
דזה לא מעכב. וחזינן דלכתחילה צריך
לקצר אף בכה"ג ודלא כחזו"א בביאור
הרמ"א, דאל"כ פשיטא דאין בזה תולמ"ה,
דהרי לכתחילה אפשר להשאיר כן. ולהדיא
בלשון הבה"ל "דאין זה לעיכובא
בדיעבד", ומוכח דלכתחילה כן מעכב
שלעולם יהא הענף ב' שלישים מן הגדיל
ולא יותר. וכן מוכח בפמ"ג א"א סק"ו,
ומובא לעיל אות י"ז.

כב. בה"ל ד"ה יותר ארוך (ס"ד)
דלא גרע זה משהיה נקטם אז לגמרי זה
החוט דכשר לכו"ע דהוא גרדומי
הציצית וכדלקמן בסימן י"ב. מש"כ

מוכח מזה שהוא סובר דהשיעור י"ב
גודלין לדעה זו הוא לעיכובא...
ובחינוך פרשת שלח משמע ג"כ קצת
להקל בזה בדיעבד וצ"ע לדינא. ז"ל
החינוך במצוה שפ"ו "ועושה החוטין
ארוכין בכדי שיספיקו שיהיה בהם ב'
חלקים ענף כלומר בלא קשרים וחוליות,
מלבד הקשרים והחוליות, זהו עיקר מצותו
לכתחילה, אבל בדיעבד אפילו בחוליא
אחת יצא". עכ"ל. ולא ביאר לן החינוך
אורך שיעור החוטין, וצ"כ לכאורה הוכחת
הבה"ל מהחינוך דבדיעבד יש להקל
בפחות מ"ב גודלין.

ואין לומר דכוונת הבה"ל להוכיח מהא
דכתב החינוך דבדיעבד אפילו בחוליא
אחת יצא, דזה נאמר לגבי שליש קשרים
וב' חלקים ענף בזה אמרינן דבדיעבד
חוליא אחת יצא, אבל השיעור עדיין יתכן
לעיכובא י"ב גודלין, וכדמבואר כ"ז במ"ב
לקמן ס"ק ס"ד וס"ק ס"ו.

ובפשטות צ"ל דכוונת הבה"ל להוכיח
מסתימת החינוך שלא ביאר לן השיעור,
ובהכרח דשיעור י"ב גודלין לא לעיכובא.
ואכתי צ"ב דא"כ נימא דגם ד' גודלין לא
לעיכובא מהא דלא ביאר לן השיעור. וזה
בודאי לכו"ע לעיכובא עכ"פ מדרבנן. ועוד
צ"ב דיתכן דשיטת החינוך כ"א קמא
בשו"ע דלכתחילה שיעורו ד' גודלין,
ומג"ל להוכיח בשיטתיה שלכתחילה בעינן
י"ב גודלין, ואינו מעכב בדיעבד, וצ"ב.

כ. בה"ל ד"ה וכן נוהגין (ס"ד)
עיי"ן במ"ב במה שכתבנו בשם הפמ"ג,
מוכח מזה שהוא סובר דהשיעור י"ב
גודלין לדעה זו הוא לעיכובא...
ובחינוך פרשת שלח משמע ג"כ קצת
להקל בזה בדיעבד, וצ"ע לדינא. ולהלן
כתב הבה"ל בד"ה יותר ארוך להקל בשעת
הדחק כשאין לו ציצית אחרות בפחות
מ"ב גודלין, ולא יברך, עיי"ש.

לכתחילה, בזה אף דנקטינן להחמיר כדעת הי"א, מ"מ בדיעבד סמכינן ע"ד המחבר.

נמצא לפ"ז דהא דכתב הבה"ל "ובפרט לפי מש"כ הלבוש דמה"ת אין שיעור לאורך הציצית ממילא אין עובר על מ"ע דציצית", לכאורה לרווחא דמילתא כתב כן הבה"ל, דהרי אפילו אם היה שיעור מה"ת, עכ"פ בודאי לא יותר מד' גודלין, וכאן כאמור כל ההיתר רק בד' גודלין, ובזה בודאי אין עובר על מ"ע דציצית, ובפחות מד' גודלין כאמור לא מקילינן.

ונמצא דאפילו לשיטת הח"א (כלל י"א סט"ז) שהביא הבה"ל לעיל ד"ה אין הסובר דיש שיעור מה"ת והוא כדי עניבה, ואפילו לשיטת הח"א עצמו (שם ס"כ) הסובר דכדי עניבה הוא ד' גודלין, (והבה"ל להלן סימן י"ב ס"א ד"ה אם דחה דבריו) מ"מ בד' גודלין אין עובר על מ"ע, וע"כ אף לח"א יש להקל בד' גודלין, ובפחות מד' גודלין בלא"ה לא מקילינן.

אך מש"כ הבה"ל וכ"ש להפוסקים דבמקום שאין נמצאים ציצית אין עובר על עשה דציצית, זה כן טעם נוסף להקל, דאף אי נימא דיש כאן ביטול קיום המצוה מדרבנן, בכ"ז אם אין עובר על עשה דציצית כשאין נמצאים ציצית, כ"ש דאינו עובר בכה"ג על ביטול המצוה מדרבנן.

ומש"כ הבה"ל אך לענין ברכה יש להחמיר לפי מה דנוהגין כדיעה שנייה דצריך י"ב גודלין, לכאורה צ"ב הלשון "יש להחמיר" הרי יתירה מזה כתב המ"ב בסק"כ בשם הפמ"ג דאם בירך בכה"ג קרוב הדבר להיות ברכה לבטלה, ופשיטא דלכתחילה אין לברך.

ונראה דבדוקא דקדק הבה"ל בלשונו וכתב "יש להחמיר", ולא דמי לדברי המ"ב בסק"כ, דהתם מיירי בכה"ג שיש באפשרותו לקיים המצוה כראוי בציצית של י"ב גודלין, ובכ"ז הולך בציצית פחות

הבה"ל לכו"ע — ר"ל אפילו לשיטת ר"ת לקמן בסימן י"ב ס"א.

כג. בה"ל ד"ה יותר ארוך (פ"ד)
אף שנתקצרו אח"כ ע"י שיעור הקשירות לא גרע מגרדומין דקימ"ל לקמן בסימן י"ב כסברא ראשונה. הבה"ל מיירי הכא שנתקצרו כל שמונת החוטין, ולא החוט הארוך יותר שבו כורך את הגדיל, ולכן כתב הבה"ל דזה כשר רק לסברא הראשונה, דאילו לר"ת פסול בכה"ג.

כד. בה"ל ד"ה יותר ארוך (פ"ד)
וכדמות ראייה לזה מהא דאמרינן שבת קל"ג ע"ב כל זמן שהוא עוסק במילה בשבת חוזר אפילו על ציצין שאין מעכבין, פירש, על ציצין המעכבין חוזר, על ציצין שאין מעכבין אין חוזר, ושם הלא הוא לענין להקל וכ"ש הכא לענין להחמיר. עיין בה"ל סימן תרל"ח ס"א ד"ה ואם.

כה. בה"ל ד"ה יותר ארוך (פ"ד)
ודע עוד דאם הוא בדרך ואין לו ציצית אחרות כי אם קצרות מי"ב גודלין יוכל לסמוך ע"ד המחבר דמיקל בארבע גודלין להטילם בבגד וללבשו, ובפרט לפי מש"כ הלבוש דמן התורה אין שיעור לאורך הציצית ממילא אין עובר על מצות עשה דציצית בכל גווני. וכ"ש להפוסקים דבמקום שאין נמצאים ציצית אין עובר על עשה דציצית. אך לענין ברכה יש להחמיר לפי מה דנוהגין כדעה שנייה דצריך י"ב גודלין. משמע בבה"ל דאם זה פחות מד' גודלין אין ללבשו. ואע"ג דמה"ת אין שיעור לאורך הציצית, ונמצא דאינו עובר על מ"ע דציצית, בכ"ז כיון דמבטל קיום המצוה לפי חיובא דרבנן אסרינן ליה, ורק כשיש ד' גודלין דלפי המחבר כן הוא השיעור

מ"ב גודלין בזה אמרין דקרוכ הדבר להיות ברכה לבטלה. אבל הבה"ל כאן מיירי במקום שאין באפשרותו לקיים המצוה כדין ב"ב גודלין, דמיירי שנמצא בדרך ואין לו ציצית אחרים, ובכה"ג היה מקום לומר שיוכל לברך, וכנ"ל באות ט"ז בשם הריטב"א המובא במ"ב סימן תרכ"ט סק"נ דכל שא"א לקיים המצוה באופן המועיל מדרבנן, יש לקיים באופן המועיל מדאורייתא ולברך. אך בכ"ז כתב הבה"ל דיש להחמיר לענין ברכה והוא משום ספיקא דהפמ"ג בסימן תרכ"ט א"א ס"ק כ"ב (מובא לעיל אות ט"ז) דשאני ציצית שיוכל שלא ללבושו. אבל עכ"פ אי יברך בכה"ג של שעת הדחק לכאורה לא היה בהכי "קרוכ להיות ברכה לבטלה", ולא דמי למ"ב בסק"כ, וא"ש בדקדוק לישנא דהבה"ל "אך לענין ברכה יש להחמיר".

כז. מ"ב ס"ק כ"ח. שעה"צ ס"ק כ"ד ואז אפילו נתיאשו הבעלים פסול דיאוש לא קנה. ובשעה"צ מוכח מב"י. ר"ל דאיתא בב"י בשם הנמוק"י דהא דמהני בגזל צמר ועשאן חוטין משום דקניא ביאוש ושינוי הגוף. ומוכח דכשליכא שינוי הגוף, וכדהכא שגזל חוטין לא מהני יאוש גרידא.

כז. מ"ב ס"ק כ"ט עיין במ"א סק"י ולדבריו הג"ה זו חולק על המחבר דס"ל דהקרא מיעט אפילו אם עשה החוטין מצמר הגזול. לכאורה משמע במ"ב דלדברי המ"א נמצא דהשו"ע ס"ל דאם עשה חוטין מצמר גזול פסול לעולם ולא מהני יאוש ושינוי הגוף. אבל נראה דזה אינו וגם מהמ"א ליכא כלל הוכחה לזה. דהנה, הביא הב"י דברי הנמוק"י המובאים ברמ"א כאן דמהני יאוש ושינוי הגוף. וברמב"ם פ"א מהלכות ציצית הי"א איתא בזה"ל "ואין עושין

אותן מצמר הגזול... ואם עשה פסול". עכ"ל. ולכאורה משמע דלעולם פסול ולא מהני יאוש ושינוי הגוף, ודלא כנימוק"י. וע"ז כתב הב"י לבאר וז"ל "ורמב"ם שכתב פסול אפשר דמיירי קודם יאוש, א"נ אפילו אחר יאוש לא קני משום דהוי שינוי החזור לבריתו". עכ"ל. ונמצא דבדרכו הראשונה ס"ל לב"י דבאמת הרמב"ם לא פליג ומודה דמהני יאוש ושינוי הגוף, והרמב"ם מיירי לפני יאוש ולכן פסול. ובדרכו השניה ס"ל לב"י דבאמת פליג הרמב"ם וס"ל דהכא לא הוי שינוי הגוף הואיל וחזור לבריתו ולכן אף דאיכא יאוש לא מהני. והשתא השו"ע כאן העתיק דברי הרמב"ם לפסול בסתמא. וא"כ מנ"ל לבארו כדרכו השניה בב"י בשיטת הרמב"ם, דלמא אזיל כדרכו הראשונה ברמב"ם ומיירי השו"ע לפני יאוש, ומודה השו"ע לדינא דהנימוק"י דמהני יאוש ושינוי הגוף, ונמצא לכאורה דלא פליגי השו"ע והרמ"א.

ונראה דאה"נ בודאי שאפשר לבאר כן בשו"ע, ולולא דברי המ"א יש לבאר כן גם ברמ"א דהא דהכשיר בגזל צמר ועשאן חוטין היינו לאחר יאוש וכשיטת הנימוק"י, וכביאורו של הט"ז בסק"ה ברמ"א ומובא במ"ב סק"ל. ולפ"ז באמת לא פליגי השו"ע והרמ"א. אבל המ"א בסק"י, ומשמע במ"ב סק"ל דהסכים למ"א, דביאר דברי הרמ"א אפילו לפני יאוש — וכסתימת לשון הרמ"א — ואעפ"כ מהני שינוי הגוף גרידא דס"ל דהוי שינוי גמור. לפ"ז בהכרח דפליגי השו"ע והרמ"א. דלהרמ"א נמצא דהקרא לעולם לא מיעט גזל צמר ועשאן חוטין דזה לעולם מהני. וזה בודאי דלא כהרמב"ם והשו"ע שכתבו להדיא דאם עשה חוטין מצמר גזול פסול ובהכרח דעכ"פ שינוי גרידא בלא יאוש לא מהני. וביאורו של השו"ע יש באמת לפרש באחד

מן ב' הדרכים שפירש הב"י גופא ברמב"ם, והוא דמיירי לפני יאוש, ולעולם לאחר יאוש מודה השו"ע לנימוק"י דמהני יאוש ושינוי הגוף, וזה דלא כרמ"א הסובר דמהני שינוי הגוף גרידא. או דמיירי השו"ע אף לאחר יאוש ואפ"ה לא מהני דלא הוי שינוי הגוף. אבל עכ"פ לב' הדרכים איכא אפשרות דגזל צמר ועשאן חוטין דפסול, וזה דלא כהבנת המ"א ברמ"א דלעולם גזל צמר ועשאן חוטין כשר.

בזה מדוקדק היטב לשון המ"ב דכתב
דלדברי המ"א הרמ"א חולק על המחבר
דס"ל דהקרא מיעט אפילו אם עשה
החוטין מצמר גזול, ולא כתב המ"ב דס"ל
להמחבר דעשה חוטין מצמר גזול לא מהני
אף לאחר יאוש, דזה כאמור אפשר דמודה
השו"ע דמהני. אבל עכ"פ ממעטין מקרא
גזל צמר ועשאן חוטין, באיזה צורה
שנפרש בדוקא לפני יאוש, או אפילו לאחר
יאוש, וזה דלא כרמ"א הסובר דאין הקרא
ממעט גזל צמר ועשאן חוטין דבזה —
להבנת המ"א ברמ"א — לעולם מהני.
משא"כ להבנת הט"ז ברמ"א דרק לאחר
יאוש מהני, בזה יתכן דהשו"ע מודה ולא
פליגי השו"ע והרמ"א. ועיין.

כח. מ"ב סק"ל

ואם נתיאשו ואח"כ מכרן קנה השני את הציצית ואף לענין ברכה משמע מהמ"א בסימן תרמ"ט סק"ב דיוכל לברך... אכן הפמ"ג שם בשם הלבוש מחמיר בזה. ובלקח אחר מהשני בזה לכו"ע יוכל לברך — כ"כ המ"ב לקמן בסימן כ"ה סוף ס"ק נ"ד בשם הדמשק אליעזר, עיי"ש.

כט. בה"ל ד"ה מצמר גזול (ס"ו)

נסתפקתי במי שגזל חוטי ציצית מחבירו ואחר שהטילם בבגדו שילם לו עבורם,

או נתנם לו במתנה, אם מחויב לחזור ולהתירם, מי נימא כיון דכתיב ועשו להם בעינין שבעת העשייה יהיה שלו או תגלי מילתא למפרע, וצע"ג. אח"כ מצאתי בכעין זה בסימן תרנ"ח גבי לולב בשע"ת סק"ו, עיי"ש. בספר עמק ברכה (להגר"א פומרנצ'יק וצ"ל) בהלכות ציצית אות י' כתב וז"ל "ולענ"ד הדבר פשוט דלא שייך כאן תגלי מילתא למפרע, כיון שבעת העשייה היו פסולים הוי ליה תעשה ולא מן העשוי". עכ"ל. ובערוך השולחן כתב בפשיטות להיפך וז"ל בסכ"ב "ואם גזל הציצית והטילם בבגדו ואח"כ שילם לו, או נתן לו במתנה, מותר, ולא שייך בזה לומר תולמ"ה בפסול שאין זה פסול מגוף הציצית אלא מפני שאינם שלו ועתה הרי הם שלו. המ"ב מסתפק בזה ואין בזה שום ספק". עכ"ל.

מקור הלכה זו דהיכא שאין הפסול בגוף הדבר ליכא לתולמ"ה כתב כן הרמ"א בסימן תרכ"ו ס"ב דמשו"ה מותר לעשות סוכה תחת המחובר ולהסיר התקרה אח"כ ואין בזה תולמ"ה הואיל ואין הפסול בסכך עצמו. ואמנם כתב שם המ"ב בס"ק י"ח דיש מקומות דאף שאין הפסול בסכך עצמו איכא ג"כ תולמ"ה, עיי"ש. וע"ע במ"ב סימן תרל"ג ס"ק י"ב. אבל מ"מ נראה דאף אי נימא דלעולם אין בכה"ג פסול דתולמ"ה מ"מ דברי ערוה"ש לכאורה צ"ע. דאמאי ציצית גזול לא הוי פסול בגוף הציצית, הרי למעשה ציצית זו במצב כעת שהוא גזול הוא פסול בעצמותו, ואינו ראוי לציצית. ולא דמי לסכך כשר תחת מחובר שהסכך גופא כשר ויש רק חסרון שנמצא עליו סכך פסול. אלא דמי לסיכך סוכה במחובר ואח"כ קיצץ האילן, דהתם הסכך בעצמותו פסול והכשירו ע"י קציצתו, כמו"כ ציצית זו פסולה כל זמן שהוא גזול, והכשירה ע"י

דיתכן דס"ל דאף שינוי הגוף לא מהני אף לאחר יאוש, ומשום דחוזר לברייתו, וכנ"ל אות כ"ז, ה"ה דלא יהני שינוי השם ויאוש היות דחוזר לברייתו.

ל"א. בה"ל ד"ה ודוקא (ס"ו)

או אולי כיון דכתיב ועשו להם משלהם בעינן שיהיו משלהם בעת תחלת העשייה דהוא התליה בבגד. זה ודאי דבעינן ועשו להם משלהם בעת העשייה וכמש"כ הבה"ל לעיל ד"ה מצמר בפשיטות. וכל הספק של הבה"ל שם הוא רק דיהני מצד דתגלי מילתא למפרע, עיי"ש. אבל יתכן דסגי שיהא משלהם בגמר העשייה, והכא בגמר העשייה יהא משלהם. ומספקא ליה לבה"ל הכא דאולי בעינן משלהם בעת תחילת העשייה דהוא התליה בבגד.

ל"ב. בה"ל ד"ה לעשותן (ס"ו)

עיין במ"ב שכתב משום מצוה הבאה בעבירה... ובביאור הגר"א משמע שאין מחלק בזה ומ"מ לדינא הסכים ג"כ דאסור לכתחילה להטיל הציצית בבגד אך מטעם אחר דלא יוכל אח"כ לברך... ולא עדיף משומע ואין מדבר דאינו רשאי לתרום בשביל הברכה. לכאורה איכא נ"מ ביניהם בכה"ג שמברך על ציצית אחר ומכוין לפטור את הציצית זו שעשאה מצמר גזול, וכגון שהט"ק עשויין ציציותיו מצמר גזול, והט"ג ציציותיו אינם מצמר גזול, ונוהג לעולם דמברך על הט"ג ופותר את הט"ק וכדאיתא במ"ב סימן ח' ס"ק כ"ד. דלטעמא דהא"ר אין ללבוש ציצית זו משום מצוה הבאה בעבירה, אבל להגר"א היות שאינו מברך על ציצית זו, וגם אינו מקיים המצוה בלא ברכה כיון שנפטר בברכה שמברך על הט"ג, לכאורה יהא מותר לכתחילה ללבוש ט"ק זה שציציותיו

קנייתה אח"כ. ואמנם אין צריך מעשה בעצם הציצית להכשירו, וכפי שבסכך עושה מעשה קציצה בגוף הסכך, אבל למעשה ציצית זו הוי פסול בעצמותו. ולכן מוכן לכאורה טענת העמק ברכה דיש כאן תולמ"ה, ודמי לכאורה לדינא דהשו"ע לקמן סי"ג.

ובדעת הבה"ל דכתב להסתפק בזה נראה לכאורה דס"ל דשאני ציצית גזול דע"י קנייתו אח"כ יתברר למפרע דלא הוי גזול. ולא דמי למסכך במחובר שבודאי בזה שהניחו ע"ג הסוכה הוי מחובר. אבל זה ודאי דמורה הבה"ל דאי לא אמרינן תגלי מילתא למפרע דיש כאן פסול של תולמ"ה, ובהכרח דהוי פסול בגוף הציצית, ועיין.

ובספר תהלה לדוד כאן אות י"ג כתב להוכיח מהא דאיתא בשו"ע סימן תרל"ז ס"ב דהגזול עצים ועשה מהם סוכה יצא ומשום תק"ח דסגי בהחזרת דמים. וכתב שם המ"א בסק"ה ומובא במ"ב שם ס"ק ט"ז דאם אינו רוצה להחזיר דמים לא יצא. ואעפ"כ בנתן דמים יצא ולא אמרינן שצריך לנענע הסכך, ומוכח דאין בזה פסול של תולמ"ה, ובהכרח דאמרינן איגלאי מילתא למפרע, עיי"ש. ולכאורה נראה דלא דמי, דהתם הפקיעו רבנן איסור גזילה ממנו וכמש"כ שם הבה"ל ד"ה יצא, ורק אמרו בתנאי שישלם, אבל כשמשלם נפקע מעיקרא איסור גזילה, ולכן ליכא בזה תולמ"ה. משא"כ הכא, עד ששילם הוי גזל בידו, ועכשיו ששילם אינו מוכח דאיגלאי מילתא למפרע שיפקע איסור גזילה ממנו, ועיין.

ל"ג. בה"ל ד"ה ודוקא (ס"ו)

וא"כ אף דהשינוי חוזר לברייתו כשיתירם בצירוף יאוש יקנה. קושית הבה"ל לשיטת הרמ"א, דמהני שינוי הגוף אע"ג דחוזר לברייתו. אבל לשיטת השו"ע

לצאת י"ח, ומה שאינו כתיקונו אין בו ממש. ומיד אח"ז כתב הב"י דבריו דהנוהג להחמיר כן מחזי כיוהרא ועליו י"ל דאינו מן המחמירין אלא מן המתמיהין, שהולך בט"ז חוטין בכל כנף. אבל להנוהג כבעל העיטור ומניח ח' ציציותיו בב' נקבים, עליו לכאורה לא כתב הב"י דמחזי כיוהרא והוא מן המתמיהין. כן היה מקום לכאורה לפרש דברי הב"י. אבל למעשה הב"ח בסוף ד"ה לשון סמ"ק, המ"א ס"ק י"ג, הבא"ה ס"ק י"א, והמ"ב ושאר אחרונים כולם העתיקו דברי הב"י הסובר דהנוהג כבעל העיטור ומניח ציציותיו בב' נקבים הוא מחזי כיוהרא ואינו אלא מן המתמיהין.

מש"כ המ"ב וכ"כ בכונות שהאר"י ז"ל... וכן נתפשט המנהג במדינת פולין וכו' — כ"ז הוא מהארצה"ח בהמל"א סוף ס"ק מ"ג.

לד. מ"ב ס"ק מ"א ועיין בב"י שכתב דג' אצבעות בצמצום מותר להרחיק ולעשות אח"כ הנקב שם, והרבה פוסקים חולקים ע"ז וס"ל דמכיון דהוי ג' אצבעות תו בגד מיקרי ולא כנף. דע"כ יש ליזהר לעשות שיתחיל הנקב תוך ג' אצבעות. ברבינו יונה באגרת התשובה שהביא הב"י עצמו לקמן בסוד"ה ובתוך כתב וז"ל "צריך שירחיק מקום הנחת החוטים משפתי הטלית מזה ומזה קשר גודל ויזהר שיהיה בתוך ג' אצבעות". עכ"ל.

לד. מ"ב ס"ק מ"ג. שעה"צ ס"ק ל"א לא למעלה מג' אצבעות מפני שאינו נקרא כנף. ומעכב אפילו דיעבד. ובשעה"צ אחרונים. כ"ה במ"א ס"ק י"ד שהביא המ"ב בס"ק מ"א דבעשה הנקב למעלה מג' אצבעות פסול. ולמעשה כבר מבואר כן להדיא בב"י וז"ל בד"ה ויעשה

נעשה מצמר גזול. ואולי משום דשמא יטעה או ישכח וכאופן שנצרך לברך על הט"ק (עיין סימן ח' אות מ"ז) יכרך על הט"ק, משו"ה אמרין דלכתחילה אפילו להגר"א לעולם לא יעשה ציצית שציציותיו גזולות, ועיין.

לג. מ"ב ס"ק ל"ט

כתב ב"י אף דיי"א דיעשה ב' נקבים כמו ציר"י ויטיל הציצית בתוכם ויוציא אותן לצד אחד אין לחוש לזה, והבא להחמיר על עצמו בכיוצא בזה אינו מן המחמירין אלא מן המתמיהין דמיוחזי כיוהרא, עכ"ל. הביא המ"ב דברי הב"י דהעושה ב' נקבים ומטיל הציצית בתוכם הוא אינו מן המחמירין אלא מן המתמיהין ומיוחזי כיוהרא. ולכאורה י"ל דדברי הב"י בזה אינם מוסבים להעושה ב' נקבים ומטיל הציצית בתוכם. דהנה הביא הב"י (בסוף הסימן בד"ה וכתב רבינו הגדול) דברי בעל העיטור דיש לעשות ציצית בב' נקבים ולהטיל הציצית בתוכם. ואח"ז הביא הב"י דברי המהרי"א דכתב וז"ל "ואי לאו דמסתפינא הו"א שיכול להטיל אלו הציציות כולם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ויכול להתנות שאם אלו כתקנם האחרים אין בהם ממש ובהא ליכא בל תוסיף וצ"ע". עכ"ל. ואח"ז כתב הב"י וז"ל "ומעולם לא ראינו מי שחשש לדבר זה כלל וכבר אמרו בירושלמי כל מקום שהלכה רופפת בידך צא וראה מה הצבור נוהג, ובכמה מקומות בתלמוד אמרו פוק חזי מאי עמא דבר, והבא להחמיר על עצמו בכיוצא בזה מחזי כיוהרא ואינו מן המחמירין אלא מן המתמיהין". עכ"ל. ולכאורה דברי הב"י מוסבים לגבי דברי המהרי"א אשר כתב דכדי לצאת ידי כו"ע יכול להטיל בכל כנף ט"ז חוטין, ח' חוטין בנקב אחד, ועוד ח' חוטין בב' נקבים ויעשה תנאי שמה שהוא הנכון בו רוצה

"הלכך למטה מכדי מלא קשר גודל ולמעה מכדי שלשה אצבעות דלא מקרי כנף פסולה". עכ"ל.

ל"ו. מ"ב ס"ק מ"ג

ואפילו אם לאחר שעשה בו ציצית ואפילו רק חוליא אחת חתך בנקב שיתלו הציצית למטה אפ"ה פסול משום תעשה ולא מן העשוי. והיינו משום דבחוליא אחת יצא י"ח מדאורייתא כדמבואר במ"ב להלן ס"ק ס"ד. ומשמע במ"ב כאן דכל זמן שלא סיים חוליא אחת יכול עדיין לחתוך הנקב ולתלות הציצית למטה מג' גודלין. אמנם במ"ב להלן שם הביא פלוגתא בזה וכתב דלכתחילה יש לחוש לדעת המחמירים.

ל"ז. מ"ב ס"ק מ"ד. שעה"צ ס"ק ל"ו ולא למטה מכשיעור שיש מקשר גודל עד הציפורן. ומעכב אף בדיעבד. ובשעה"צ א"ר ושאר אחרונים. למעשה הכי מוכח מדינא דהשו"ע בס"י "אם היו רחוק מהכנף מלא קשר גודל ונתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר בו כשיעור כשר כיון שהיה בו כשיעור בשעה שהטיל בו ציצית זה". ומשמע הא לא"ה ובשעה שהטיל בו הציצית לא היה בו השיעור — פסול. וזה באמת הוכחת הא"ר בס"ק י"ג מדברי הלבוש. אך מכיון שהא"ר כתב כן להדיא לכן ציין שעה"צ לא"ר. וכמש"כ בבה"ל סוד"ה ולא "ולעיכובא כמו שמפורש בא"ר". אמנם בב"י מבואר כן להדיא וכנ"ל באות ל"ה. וכן כתב שם בב"י "ואם מדר מקרן זוית באלכסון הציצית פסול לפי שהוא למטה ממלא קשר גודל שני חומשי קשר גודל מלא קשר גודל". עכ"ל. ומובא במ"ב ס"ק מ"ז, הרי להדיא בלשון הב"י דפסול.

ל"ח. מ"ב ס"ק מ"ה. שעה"צ ס"ק ל"ח מכשיעור שיש מקשר גודל עד הציפורן. פשוט דזה ג"כ משערין

באדם בינוני. ובשעה"צ נלמד ממנחות מ"ב ע"א איצטריך דרב פפא וכו' ורב פפא הלא מיירי בבינוני כנ"ל. פשוט כוונת המ"ב "פשוט דזה ג"כ" ר"ל דלא רק שיעור ג' אצבעות אלא גם שיעור קשר גודל משערין באדם בינוני. וזה רב פפא במנחות מ"א ע"ב דס"ל לענין שיעור ג' אצבעות שזה באדם בינוני. אולם הא דציין שעה"צ "כנ"ל" צ"ב דלא ביאר לן המ"ב דשיעור ג' אצבעות הוא באדם בינוני. ורק מבואר במ"ב ס"ק י"ט דשיעור ד' גודלים הוא באדם בינוני וציין שם שעה"צ ס"ק י"ז לרב פפא הנ"ל. וצ"ל דכוונת המ"ב למ"ב ס"ק מ"ב דציין שם בדין ג' אצבעות למ"ב ס"ק י"ט דביאר שם דמדידת הגודל בכל מקום הוא באדם בינוני.

ל"ט. בה"ל ד"ה היינו גודלין (ס"ט) ומ"מ לפי מה שכתבנו קודם דיש ליזהר לעשות הנקב דוקא תוך אצבע הג' קודם השלמתו. ע"כ אם ירצה יכול למדוד הג' אצבעות באמה קמיצה וזרת הסמוכין זה לזה כמ"ש בשם האר"י ז"ל ולעשות אח"כ הנקב ואידי ואידי חד שיעורא הוא. ר"ל דכשמודד אמה קמיצה וזרת הסמוכין זה לזה הוא שיעור פחות מאשר ג' גודלין שכל אחד הוא במקום רוחב הגודל, ולכן כשמודד באמה קמיצה וזרת זה עדיין תוך ג' גודלין ומשו"ה כתב הבה"ל דיכול לעשות הנקב אח"כ שזה למעשה תוך ג' גודלין. וליזה כוונת הבה"ל לפי מה שכתבנו קודם] וזה אשר כתב הבה"ל ואידי ואידי חד שיעורא הוא וכלומר נקב תוך ג' גודלין ואמה קמיצה וזרת הסמוכין ואח"כ הנקב — שניהם חד שיעורא. וזה אשר כתב הבה"ל בהמשך בביאור האר"י ז"ל "וטעמא דידן הוא דאפשר דוקא בציצית משום דחשש האר"י ז"ל לסברת הרוקח והר"י ב"ח ומהר"א דס"ל דוקא תוך ג". ור"ל דלכן מורד

באמה קמיצה וזרת ואח"כ עושה הנקב וזה עדיין תוך ג' של ג' גודלין במקום רוחב הגודל.

הגודל

מ. בה"ל ד"ה היינו גודלין (ס"ט) אמנם אם שאל טלית מאחר לצאת בו ידי ציצית ונקב הציצית הוא בתוך ג' גודלין נראה דיכול לברך עליו. מש"כ הבה"ל "לצאת בו ידי ציצית" ר"ל דהשאל לשם מצות ציצית, ולא לשם מלבוש, דבזה אמרינן דאדעתא דהכי השאילה לו שיוכל לברך עליה, והיינו במתנה ע"מ להחזיר. דאי לא כדי לצאת בו ידי ציצית אלא לשם מלבוש, לא יוכל לברך עליה, וכדמבואר במ"ב לקמן סימן י"ד ס"ק י"א, עיי"ש.

מש"כ הבה"ל "ונקב הציצית הוא בתוך ג' גודלין" ר"ל תוך ג' גודלין אבל אחר שיעור של אמה קמיצה וזרת משפת הבגד.

הפסוק

מא. מ"ב ס"ק מ"ח ואפילו נעשה זה תיכף אחר חוליא הראשונה עם הקשר וכבסמוך. ר"ל בסמוך בסי"ג.

מב. מ"ב ס"ק נ"א

אף בדיעבד כשר מ"מ טוב לעשות כן כדי שלא יבואו הרואים לומר שהוא פסול דכו"ע לאו דיני גמירי. (ב"י). לכאורה צ"ב דאי נתקו מחוטי הערב ולא נשאר בו כשיעור כשר רק בדיעבד, א"כ מה צריך לבאר דברי הרמ"א אשר כתב דנוהגין לעשות אימרא סביב הנקב כדי שלא ינתק דזאת משום שלא יבואו הרואים לומר שהוא פסול, תיפו"ל דיש לעשות כן כדי שלא יגיע הציצית להיות כשר רק בדיעבד.

ולכאורה היה מקום לומר לפי"ד הלבוש שהביא המ"ב בסק"נ דהתורה לא הקפידה אלא רק בשעת עשייה, דבניתק לאחר מכן כשר במצב כעת לכתחילה, ואין מקום

להדר להתיר החוטין ולחבר הקרע ולחזור להטיל החוטין. ולשון זה של המ"ב "אף בדיעבד כשר" אינו מהב"י. וז"ל הב"י "אע"פ שאם אחר שהטילו בו ציצית ניתקו חוטין מהבגד וכצר ליה שיעורא כשר, מ"מ טוב לעשות לו אימרא וכו'". ולמ"ב פשיטא דמש"כ הב"י והשו"ע "כשר" היינו "בדיעבד". ולכאורה יש מקום לפ"ז להדר להתיר החוטין ולחבר הקרע ולחזור ולהטיל החוטין.

ונראה דהא דלא ביאר המ"ב דלכן כתב הרמ"א דנוהגין לעשות אימרא כדי לא להגיע שיהא הציצית כשר רק בדיעבד, דזאת לא מצאנו דעשו מנהג כדי לא להגיע שיהא הציצית כשר רק בדיעבד. אבל זאת עשו מנהג כדי שלא יבואו הרואים ויחשדוהו שהולך בציצית פסול. ויתירה מזאת מצאנו בשו"ע סימן י' ס"ח דיש לחוש למראית העין שלא יאמרו שהטיל ציצית בבגד הפטור מציצית כדי שלא יחשבו עליו שהוא מברך לבטלה. עיי"ש בבה"ל ד"ה משום.

מג. בה"ל ד"ה ואם (סי"ב)

עיין בפמ"ג (משב"ז ס"ק י"ג) ... דאם היה מוציא היתירות גם מן הגדיל פשיטא דכשר לפי מה דפסק הרמ"א לעיל בסימן י' ס"ו בהטיל ציצית על ציצית דחותך אחת מהן וכשר בכל גווני. ולא הוי בהכי תעשה ולא מן העשוי, והטעם בזה כדאיתא במנחות מ' ע"ב בדין הטיל ציצית ע"ג ציצית דכיון דעביד באיסורא דבל תוסיף לא נחשב מעשה, ובזמן קציצת החוט הנוסף זו היא עשייתן, עיי"ש ברש"י ד"ה אמר רבא ובתור"ה בבל.

מד. מ"ב ס"ק ס"ג

חוליא אחד. אפילו של ג' כריכות. משמע לכאורה במ"ב דבעינו לפחות ג'

לגבי פסול של חק תוכות דהב"י והרמ"א שם בס"ד ס"ל דכל זמן שלא סיים כתיבת האות אפשר לכתוב ע"י חק תוכות, וחק תוכות מקרי רק אם גומר האות ע"י חקיקה, והט"ז שם מחמיר. והובא פלוגתתם במ"ב להלן סימן ל"ב סוף ס"ק ס"ז. ומדמה המ"ב מחלוקתם להכא, וכשם שמחמיר הט"ז דאף שלא נגמר האות יש חסרון של חק תוכות, ובעינן מתחילת כתיבת האות בלא חק תוכות, ה"ה לענין תולמ"ה לא סגי בזה שגומר הקשר בלא תולמ"ה אלא מתחילתו צריך שלא יהא חסרון של תולמ"ה. ולפ"ז לכאורה יסתרו דברי הט"ז אהדדי דהתם לענין חק תוכות מחמיר וכאן לענין תולמ"ה מיקל הט"ז. לכן כתב שעה"צ דאפשר דלענין תולמ"ה מקילים כל שהוא עושה מעשה הצריכה לעצם ההכשר. וציין המ"ב לגמ' בסוכה י"א ע"א והוא בניד"ד בהפסקת חוטי הציצית לאחר קשירתם, דס"ל לרב דמהני חיתוך החוטים אף לאחר קשירתם ואין בזה תולמ"ה משום דפסיקתן זו היא עשייתן. ואנן קימ"ל כשמואל דלא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן. וצ"ב לכאורה סברת שעה"צ דלענין תולמ"ה מקילים כל שהוא עושה מעשה הצריכה לעצם ההכשר, דאי מקילינן מחמת סברא זו אזי יש להקל אפילו לאחר גמר הקשירה דיהני פסיקת החוטין וכפי שס"ל לרב, אלא ודאי דלא ס"ל הכי וכשמואל א"כ אמאי באמצע הקשירה נקל מחמת סברא זו, וצ"ב.

עוד יל"ע מדברי המ"ב לעיל בסק"ו דכתב דמספקא לן אי אמרינן הוכיח סופו על תחילתו ולכן אם טוה קצת ואמר אח"כ לשמה לא מהני. ולכאורה לפוסקים דאין חסרון של חק תוכות כל זמן שלא סיים האות ה"ה לא יהא חסרון של לא לשמה. וכל זמן שלא סיים טוהית החוטין לא יהא חסרון של לא לשמה, ועיין.

כריכות בחוליא, ואם כרך רק ב' כריכות וקשר ע"ז קשר, אינו יוצא בזה י"ח אף מדאורייתא, וממילא בניד"ד אם יחתוך החוטים אח"ז לא מקרי נעשה בפסול ולא יהא בזה תעשה ולא מן העשוי, כיון שעדיין לא נגמר עשיית הציצית, וצ"ע. וע"ע להלן אות מ"ז.

מזה. מ"ב ס"ק ס"ד

ודע דמש"כ קשר אחד ר"ל מהה' קשרים שרגילין לעשות אבל הוא היה ב' פעמים זה על גב זה כדלקמן דבלא"ה לא מיקרי קשר, שאינו מתקיים. מסתימת המ"ב משמע לכאורה דגם לנהגים לעשות ב' נקבים וכדאיתא במ"ב לעיל ס"ק ל"ט ג"כ בעינן לקשר של ב' פעמים זה על גב זה. וזה דלא כארצה"ח כאן בסי"ג דכתב דלשיטה זו סגי בקשר אחד. עיי"ש. וכ"ה בערוה"ש סוף סי"ז. וצ"ע.

מו. מ"ב ס"ק ס"ד ובשעה"צ

אבל אם לא עשה הקשר שאחר החוליא אף שעשה הקשר ראשון שקודם החוליא לא נגמר עדיין עשיית הציצית, דבלא הקשר החוליא אינו מתקיים כלל ואין כאן גדיל, וע"כ יכול לחתוך החוטין, ויש מחמירין, ולכתחלה נכון לחוש לדבריהם. ובשעה"צ זה הוא הע"ת ולבוש ומ"א וט"ז חולקין, ועיין באבה"ע סימן קכ"ה ס"ד בט"ז סק"י (כצ"ל) דמחמיר שם. ואולי לענין תולמ"ה מקילינן כל שהוא עושה מעשה הצריכה לעצם ההכשר. ועיין סוכה י"א בגמרא. עיין ע"ת סק"ט ובלבוש סי"ג דס"ל להחמיר דהחותך לאחר קשר ראשון שקודם החוליא יש בזה תולמ"ה. מאידך המ"א בס"ק י"ט והט"ז בס"ק י"ד מקילים. וכתב שעה"צ דהט"ז באבה"ע קכ"ה סק"י מחמיר. והתם קאי

מז. מ"ב ס"ק ס"ו

אך מן התורה אין שיעור לאורך הגדיל
אלא אפילו אם לא כרך רק ג' כריכות
ועשה ע"ג קשר למעלה דגם זה הוא
הלכה למשה מסיני מתקיים בזה שם
גדיל ובוה כבר נגמר ^{המצוה} המצוה
מדאורייתא. מוכח לכאורה במ"ב דאם
כרך רק ב' כריכות ועשה ע"ג קשר למעלה
אינו מקיים בזה המצוה מדאורייתא ובעינן
לפחות ג' כריכות, וכ"מ במ"ב לעיל ס"ק
ס"ג. וצ"ע לכאורה מינין זה, דבפשטות
לשון השו"ע אין שיעור לכריכות ולכאורה
מה"ת סגי אפילו בכריכה אחת. ומקור
דברי המ"ב הוא בח"א כלל י"א סי"ט וז"ל
"אך מה"ת אין שיעור כמה יהיה כל אחד
אלא אפילו לא קשר רק ב' קשרים למעלה
סמוך לכנף דבפחות מב' קשרים לא מקרי
קשר, ויכרך אפילו רק ג' כריכות ויחזור
ויקשור ב' קשרים זה ע"ג זה כשר". עכ"ל.
ועיין בב"י ^{הוצר החכמה} דהביא בשם העיטור דבזמן
התכלת היו עושים ד' חוליות ג' כריכות
בכל חוליא. ואפשר דבוה מוכח דבעינן
מה"ת עכ"פ לפחות ג' כריכות, ועיין.

ומהא דאיתא בטור ^{אמר החכם} "ואפילו אם כרך
רובה או לא כרך בה אלא חוליא אחת
כשרה", ומובא במ"א סק"כ ובשו"ע הגר"ז
סכ"ה, אין להוכיח דסגי בכריכה אחת.
דחוליא פירושו בין קשירה לקשירה, וסגי
בחוליא אחת ולא בעינן לד' חוליות
כמנהגינו. אבל מנין הכריכות בחוליא זו
בעינן מה"ת ג' כריכות למבואר במ"ב,
ויוצא בזה נ"מ לקולא לענין תולמ"ה
וכדמוכח במ"ב לעיל ס"ק ס"ג וכדמבואר
לעיל אות מ"ד. וצ"ע בכ"ז.

מח. מ"ב ס"ק ס"ו

וע"כ אם עשה חוליא אחת בער"ש עם
חשיכה צריך להשלים תיכף אחר השבת
דאל"ה הוא עובר על דברי חכמים.
מלשון המ"ב תיכף אחר השבת משמע
דהיינו מיד במוצאי שבת. ואע"ג דלילה
לאו זמן ציצית מ"מ כיון דלהרא"ש בגד
המיוחד ליום או ליום ולילה חייב
בציצית, וקימ"ל כוותיה לענין איסור
הליכה בד' כנפות בלא ציצית, וכדאיתא
במ"ב לקמן סימן י"ח סק"ב, לכן שפיר
כתב המ"ב דיש להשלים תיכף אחר
השבת, במוצאי שבת, כדי לא לעבור על
דברי חכמים בבגד זה שחייב בציצית
אליבא דהרא"ש.

מט. מ"ב ס"ק ס"ו

היינו לכתחילה אבל בדיעבד אפילו
אם כרך רובו כשר דעכ"פ יש כאן
ג"כ פתיל. לא מבואר דבעינן שיעור
לפתיל, ומשמע דאפילו משהו פתיל
כשר. וכ"מ בשו"ע הגר"ז סכ"ו וז"ל
"אם כרך כל הציצית ולא הניח אפילו
משהו ענף יוצא פסול שהרי נאמר
ציצית". עכ"ל. ומשמע דאם יש משהו
ענף סגי וכשר מה"ת.

ג. מ"ב ס"ק ס"ט

וב' חלקים ענף. ולכו"ע אינו מעכב
בדיעבד. עיין מ"ב לעיל ס"ק כ"א דאפילו
לכתחילה נהג היה ר"י לעשותו ארוך יותר
ומשום דאם יפסק קצת ג"כ ישאר כשיעור.
ובפשטות היינו דהענף גדול יותר מב'
חלקים מן הגדיל וחזינן דנהג כן אף
לכתחילה. ועיין לעיל אות י"ז.

סימן י"ב

דברים הפוסלים בציצית

מהראשין כדי לענוב חוט אחד בודאי יש לסמוך עליו. וביאר בבה"ל כי בלא"ה מעיקרא דדינא יש לסמוך ע"ז בלחוד כמש"כ למעלה בשם הב"י וא"ר ובפרט אם ע"י צירוף יש שיעור גדול. מבואר במ"ב ובבה"ל דבספק ספיקא של שמא לא מחוט אחד אלא משני חוטין, ושמא מצטרפין, בזה עדיין לא מקילינן אע"ג שיש כאן ס"ס. ובבה"ג שיש באחד מהראשים כדי לענוב חוט אחד, בזה משמע שמיקל המ"ב אפילו כשידוע שזה חוט אחד, וכלומר שלא נוסף כאן עוד ספק, בנוסף לספק ספיקא של שמא שני חוטין ושמא מצטרפין גם ספק שלישי של שמא יש כאן שיעור כדי עניבה בצד אחד. דאי משום הא יתכן דכשם שלא מקילינן בב' ספיקות ה"ה בג' ספיקות ג"כ לא נקל משום דציצית מצויין. וטעם הקולא כאן הוא לא משום ריבוי ספיקות אלא מהטעם שכתב הבה"ל דמעיקר הדין יש לסמוך דכדי לענוב חוט אחד הוי בזה שיעור של כדי עניבה, והוי יותר מספק, ולכן כשיש עוד ספק אחד נוסף של שמא מצטרפין, אף שבודאי הוי חוט אחד, מקילינן.

והנה, כתב הגרע"א בהגהותיו (דפוס יוהנסבורג) לשו"ע כאן וז"ל "ובלבוש כתב דאזלינן בזה לחומרא ובעי כדי עניבה במקום אחד בלא צירוף עיי"ש, ומ"מ יש לעיין היכי דבמקום אחד הוי כ"ע עם חוט אחד ובצירוף יחד הוי כ"ע כל פסוקים יחד דהוי ספיקא טובא, אם הם מחוט אחד, ואם בכ"ע הוי כל חד וחד לחודיה, ואם מצרפין יחד לכ"ע, י"ל דכולי האי אין

א. מ"ב סק"ג

ואם נשתייר בשניהם כדי עניבה ע"י צירוף יש להסתפק אם מהני, ומשמע מא"ר וכן מדה"ח דיש להחמיר בדבר. לשון המ"ב משמע מא"ר וכן מדה"ח לכאורה ק"ק דבא"ר סק"ב לכאורה כתב להדיא לפסול וז"ל "ואפילו כשנצטרף יש כדי עניבה מספקינן ופסלינן משמע אף שיש שם ספק אם הם שני חוטין או אחד, ואת"ל אחד שמא מצטרפין". עכ"ל. ואפשר דמכיון שמסיים שם הא"ר דבשול"ת בית יעקב ס"ל דמצטרפין, לכן כתב המ"ב דרק משמע בא"ר דס"ל להחמיר, אע"ג שכתב שם הא"ר דאין דברי הבית יעקב מוכרחים.

גם בדה"ח לכאורה כתב להדיא לפסול וז"ל בהלכות דיני חוטי הציצית ס"ט "ואם נפסקו שני חוטין ונשאר קצת משני צדדים, ולא נשאר אפילו בצד אחד כדי עניבה, ובין שני הראשים יש כדי עניבה, אין מצטרפין". עכ"ל. וק"ק הא דכתב ה"ב ומשמע מא"ר וכן מדה"ח.

ב. מ"ב סק"ג. בה"ל ד"ה שנפסק (ס"א)

ואם נשתייר בשניהם כדי עניבה ע"י צירוף יש להסתפק אם מהני, ומשמע מא"ר וכן מדה"ח דיש להחמיר בדבר. ואפילו אם יש ספק אם השני ראשין הם משני חוטין או מאחד וא"כ יש כאן ספק ספיקא שמא הם משני חוטין ושמא מצטרפין אפ"ה יש להחמיר משום דציצית מצויין הן, והארצה"ח מיקל בכגון זה. ונראה דאם יש באחד

להחמיר, ובפרט דמעיקרו דרבנן ומדאורייתא אין לו שיעור, ועיין בב"י, עכ"ל". הרי דדברי המ"ב והבה"ל לכאורה כתובים המה להדיא בדברי הגרע"א הנ"ל, וק"ק שלא ציינו המ"ב וכתב כלשון ונראה וכו'. ולנתבאר א"ש דהגרע"א כתב להקל רק כשיש ספיקא טובא וכלומר ג' ספיקות דשמא לא מחוט אחד, ושמא כ"א בפ"ע ^{הנ"ל} ¹²⁴⁸⁵⁶⁷ והי"כ"ע, ושמא מצטרפין, וכמש"כ להדיא בדבריו. אבל המ"ב כאמור מיקל גם כשידוע שזה מחוט אחד ויש רק ב' ספיקות שמא כ"א בפ"ע הוי כ"ע, ושמא מצטרפין, והקולא אינו מצד ס"ס גרידא ^{הנ"ל} ^{הנ"ל} שבוה עדיין אין להקל, אלא הקולא דנקטינן מעיקר הדין שכ"ע הוא כדי לענוב חוט אחד, וכפי שמבואר בבה"ל, ולכן מקילינן כשיש עוד ספק של שמא מצטרפין. ונמצא שקולתו של המ"ב והבה"ל הוא יותר מקולתו של הגרע"א, וא"ש שלא ציין המ"ב לדברי הגרע"א. ואמנם ציין הגרע"א בסוף דבריו לדברי הב"י, והוא הב"י שעליו הסתמך הבה"ל אשר כתב דנקטינן במקום דלא אפשר כהרי"ף והרמב"ם דשיעור כ"ע הוא כדי שיעור חוט אחד. מ"מ משמע בדברי הגרע"א שלא מיקל רק כשיש ג' ספיקות, ואפשר דציין לב"י רק למש"כ בסוף דבריו שמדאורייתא אין שיעור. ועכ"פ הבה"ל מיקל כאמור גם כשיש רק ב' ספיקות, שמא הוי בהכי כ"ע, ושמא מצטרף, ומשום דמדינא הוי בהכי כדי עניבה.

והנה, כתב בדה"ח להלכה דאין מצטרפין שני הראשים לשיעור כדי עניבה. וכתב הגרע"א בהגהותיו על דה"ח וז"ל "ע"י מ"א ג' יש להסתפק אם הוא פסול, ולפ"ז בטלית משי יש להקל דהוי ספק ספיקא, ספק דאינו חייב בציצית מדאורייתא וספק שמא כה"ג הציצית כשרים ולגבי דרבנן הוי חד ספק ולקולא".

עכ"ל. ר"ל דאי טלית משי חיובו מדרבנן.
אזי יש להקל אפילו בספק אחד אי מצטרף
או לא, דספק דרבנן לקולא. ולצד שחיובו
מה"ת מ"מ יש כאן ספק ספיקא, ספק אינו
חייב מדאורייתא, וספק שמא מצטרף, ולכן
יש להקל. וחזינן מדברי הגרע"א שאף
בספק אחד יש להקל בטלית שחיובו
מדרבנן, ובספק ספיקא בכל גווני יש
להקל, ובדברי הגרע"א שבשו"ע הנ"ל
משמע שמיקל רק בג' ספיקות ולא בב'
ספיקות, וצ"ע.

ועוד יש לתמוה ע"ד הגרע"א הנ"ל,
דאי מקילינן מחמת ספק דרבנן לקולא, אזי
אפילו בטלית צמר שחיובו מדאורייתא,
בכ"ז מדאורייתא אין שיעור לענף שנשאר
וכדאיתא בב"י המובא בדברי הגרע"א
הנ"ל בהגהותיו לשו"ע, וכל דינא דשיעור
לענף הוא מדרבנן, א"כ בטלית שחיובו
מדאורייתא יש לכאורה להקל בספק אחד
משום ספק דרבנן לקולא, דמדאורייתא זה
ציצית כשר, ואמאי בעינן לספק ספיקא, או
לטלית שחיובו מדרבנן, וצ"ע. ולפי"ד
הגרע"א שבשו"ע א"ש, אבל לישנא
דהגרע"א על דה"ח לא משמע כן.

ודע עוד דחזינן בדברי הגרע"א אלו
טלית של משי הוי ספק אי חייב בציצית
מה"ת או מדרבנן. ולכאורה צ"ע דהרי פסק
הרמ"א בסימן ט' ס"א דחיובו מן התורה,
(ורק הביא שם המ"ב בשם הא"ר דיר"ש
יחמיר) וכיון שכן לדברי הגרע"א הוי ספק
דאורייתא והיאך נקל מכח ס"ס לאחר
שהכריע הרמ"א שחיובו מדאורייתא.
ואמנם גם במ"ב סימן י"ז סק"ח בשם
הפמ"ג מוכח דהוי בכה"ג ספק ספיקא,
וצ"ע.

ג. מ"ב סק"ד
וכתב הט"ז ע"כ ראוי לכל ירא שמים
שיעיין בשעת בדיקה גם בתחלת מוצאם
של הציצית דהיינו במקום חיבורו בכנף

אם יש שם קרע. עיין מ"ב סימן ח' ס"ק כ"א ובבה"ל שם ד"ה יעין.

ד. מ"ב סק"ז

ה"ה אפילו כל הראשים נפסקו מצד אחד ומהארבעה ראשים שמצד השני לא נשתייר בכל אחד רק כדי עניבה ג"כ כשר דלא נפסל לדעה זו רק אם חסר חוט אחד בשני ראשיו. ומ"ש המחבר שהרי יש בראש השני יותר מכדי עניבה לאו דוקא הוא. לפי"ד המ"ב גם מ"ש השו"ע אם נפסקו שני ראשים מצד אחד כשר הוא לאו דוקא, דהרי אפילו נפסקו ארבעה ראשים מצד אחד כשר ולא רק שני ראשים. ונראה הא דלא כתב המ"ב גם לגבי הא דכתב השו"ע אם נפסקו שני ראשים דלאו דוקא הוא היינו משום דלגבי הא יש ליישב דנקט השו"ע נפסקו שני ראשים מצד אחד כשר לאפוקי דאי הוי בשני צדדים פסול. וכן בלא דקדק אפילו בצד אחד פסול, ומשום דברישא כתב השו"ע שני ראשים פסול כתב השו"ע בסיפא שני ראשים כשר. ואה"נ ה"ה גם בארבעה ראשים כשר, אבל א"א לומר דהשו"ע כתב לאו בדווקא. אבל לגבי הא דכתב השו"ע דכשר משום שנשתייר מכל אחד הראש השני שהוא יותר מכדי עניבה כזה שפיר כתב המ"ב דהוא לאו בדווקא דאף שנשאר רק כדי עניבה כשר. וכאן אין טעם בהא דכתב השו"ע כן ולא כתב דאף שנשתייר רק כדי עניבה בצד השני כשר.

ה. מ"ב סק"ז. שעה"צ סק"י

וכן לאחר שנעשה בהכשר דהיינו אם נפסק ראש אחד לאחר הטלת הציצית בהבגד אף אם לא נשתייר בו כדי עניבה מהני לקשרו עתה ואף אם יפסק אח"כ ראש השני מאותו החוט יהיה כשר כיון שבעת הקשירה היה הציצית

כשר. ובשעה"צ ט"ז וא"ר ופמ"ג ודה"ח ושלא כהעתקת הבאר היטב וכבר השיגו השערי תשובה. ז"ל הט"ז בסוף סק"ג "ולענין מעשה נלענ"ד דאין איסור אם קושר הציצית רק במקום שנפסל בקריעתן אבל אם מתחלה קודם שעשה ציצית מהחוטין נפסק חוט אחד וקשרו ואח"כ עשה מהן ציצית כשר וכן לאחר שנעשה בהכשר דהיינו כדי עניבה". עכ"ל. מש"כ הט"ז וכן לאחר שנעשה בהכשר דהיינו כדי עניבה צ"ב וכפי שתמה הפמ"ג במשב"ז סק"ג דמאחר שנשאר כדי עניבה למה לי קשירה הרי כשר גם בלא הקשירה. וכתב הפמ"ג ליישב ז"ל "י"ל דנ"מ כשנחתך ראש השני אח"כ". עכ"ל. ומובא בשע"ת סוף סק"א. ותירוצו של הפמ"ג לכאורה צ"ע דבנשאר כדי עניבה ונחתך ראש השני אח"כ ג"כ כשר לכו"ע בלא שיקשרנו דהרי נשאר כדי עניבה, וכדמבואר להדיא בשו"ע, ומה תועלת איכא בקשירה. ונראה דלכן כתב המ"ב את הנ"מ באופן אחר והוא "אם נשאר ראש אחד לאחר הטלת הציצית בהבגד אף אם לא נשתייר בו כדי עניבה מהני לקשרו עתה ואף אם יפסק אח"כ ראש השני מאותו החוט יהיה כשר כיון שבעת הקשירה היה הציצית כשר". ומקור דברי המ"ב הם בדה"ח הלכות ציצית שכתב כן להדיא ז"ל "וכן אם נפסק חוט אחד אחד אחר שהטילן בבגד אפילו לא נשתייר כדי עניבה וקשרו חשוב כאלו היה חוט שלם מתחלה כיון שבחוט אחד לא נפסל והרי נקשר קודם שנפסל ונעשה כחוט שלם ולכך אם אח"כ נפסק חוט אחד מן הצד השני כשר אפילו לא נשתייר כדי עניבה כיון שנקשר חוט הראשון קודם שנפסל נעשה כחוט שלם". עכ"ל. וכלומר שבאמת לא נשאר כדי עניבה וכשרותו כעת רק מחמת שנשאר ראש השני, וכעת שחיבר

ב' חוטין שלימים של י"ב גודלין וכעת לאחר הקשירה הוי ליה כחוט שלם של י"ב גודלין, וציצית זו כשר אף לר"ת היות ויש בו ב' חוטין שלימים.

ונראה דאף שאופן זה לקיים דברי הט"ז בקשר למקום שנשאר בו כדי עניבה ויהני לאח"כ הוא אמת, בכ"ז קצת דוחק לומר שלזה כיוון הט"ז. דא"כ אמאי כתב הט"ז ציור אשר זה נ"מ רק לר"ת, הו"ל לומר ציור פשוט וכמ"ש דה"ח והמ"ב שזה נ"מ לכו"ע אשר לולא הקשירה פסול לכו"ע, ולאחר שקשר אם נקרע מצד שני ומהני הקשירה לעשותו שלם אזי הציצית כשר לכו"ע. ולא לומר נ"מ שהוא רק לר"ת. ויותר מזאת אפילו בנ"מ זו אליבא דר"ת לא הו"ל לט"ז לומר שנשאר כדי עניבה, הרי נ"מ זו קיימת גם בלא נשאר כדי עניבה אשר הציצית עדיין כשר היות ונשאר ראש השני, וע"י קשירתו יועיל לעשותו שלם, וכשיקרעו ב' חוטין הציצית עדיין כשר. ומאחר שכתב הט"ז דנשאר כדי עניבה נראה לכאורה שאין כוונת דבריו לנ"מ שכתב הלב"ש אליבא דר"ת. וא"כ דברי הט"ז הפמ"ג והשע"ת עדיין צ"ב.

ונראה דתמיהתינו הנ"ל דהנ"מ אליבא דר"ת קיימת גם בלא נשאר כדי עניבה, תמוה גם על דרכו של החזו"א בביאור דברי הט"ז. דאי לא מיירי הט"ז כלל בנ"מ שמועיל הקשירה להציל מפסול שיהא אח"כ לולא הקשירה, אלא במחבר לנוי במקום שכשר גם בלא הקשירה, וכמ"ש החזו"א, הו"ל לט"ז לומר גם במקום שלא נשאר כדי עניבה, והציצית עדיין כשר לכו"ע כיון שנשאר כדי עניבה בצד השני, וכעת מחבר החוט למקום הקרע אף שלא נשאר בו כדי עניבה, ויועיל לו לנוי, ואמאי הו"ל לט"ז לומר שמחבר למקום שנשאר בו כדי עניבה. ובפרט צ"ב דברי

החוט למקום שלא נשאר כדי עניבה, יועיל לו שאם יקרע ראש השני, ולא ישאר בו כדי עניבה, אשר לולא קשירתו מקודם היה הציצית נפסל היות ואין בו מב' צדדיו כדי עניבה, וכעת ע"י קשירתו מהני לו כאלו הוא שלם היות שבזמן שחיברו היה הציצית כשר.

אלא דלכאורה דברים אלו לא כתובים המה בט"ז אשר כתב להדיא "וכן לאחר שנעשה בהכשר דהיינו כדי עניבה", ומשמע שחיבר החוט למקום שנשאר כדי עניבה, ולא כפי שכתבו דה"ח והמ"ב שחיבר למקום שלא נשאר כדי עניבה. ובאמת כבר תמה בזה החזו"א בסימן ג' ס"ק ט"ז ע"ד המ"ב וז"ל "ולשון הט"ז אינו מוכח שחוט הנקשר יהנה אף אם יופסק אח"כ ראש השני אלא שאין איסור אם קושר לנוי כיון שכשר בלעדו, ודברי הט"ז מתפרשין שקושר לראש זה שנשאר בו כדי עניבה, ולא איירי כלל בקושר לראש הפחות מכדי עניבה". עכ"ל. ור"ל החזו"א דבאמת לא מהני קשירה למקום שלולא הקשירה הציצית נפסלת אח"כ, וכפי שמוכח בט"ז דקאי היכא שקשר במקום שנשאר כדי עניבה. ואמנם נשאר שאלת הפמ"ג דא"כ למה לי קשירה, וע"ז כותב החזו"א בלשונו שקושר לנוי, וקמ"ל שאין בזה איסור. וצ"ב מה החידוש בזה ומה ס"ד שיהא בזה איסור לקשור החוט במקום שלא גורם כלל להכשר הציצית.

והנה, בלבו"ש כתב לבאר דברי הט"ז כפשוטו בחיבר למקום שנשאר בו כדי עניבה ובכ"ז יש נ"מ דמהני קשירתו אשר לולא זאת הציצית פסול והוא לשיטת ר"ת בכה"ג שנשאר כדי עניבה וחיבר לזה חוט להשלימו לי"ב גודלין ואח"כ נקרעו שני חוטין אחרים אשר נשאר להם כדי עניבה בצד השני. וכעת לולא הקשירה בחוט הראשון שנקרע, ציצית זו פסול, היות ואין

הציצית כשר גם בלא הקשירה בגלל הצד השני שנשאר בו כדי עניבה. וע"ז מיישב הפמ"ג י"ל דנ"מ כשנחתך ראש השני את"כ ר"ל שנחתך ראש השני שנשאר בו בתחילה כדי עניבה, והוא נחתך ואין בו כעת כדי עניבה. וכעת לולא הקשירה הוי הציצית פסול, וע"י הקשירה מלפני קריעת החוט השני הציצית כשר. ונמצא דאין הביאור בט"ז ובפמ"ג כפשוטו שחיבר למקום שנשאר כדי עניבה, אלא אדרבה למקום שלא נשאר בו כדי עניבה, וכפי שכתבו דה"ח והמ"ב. ועיין בלבו"ש שג"כ כתב נ"מ זו אבל לא מוכח שכתב כן בביאור דברי הט"ז.

ולפ"ז מדוקדק היטב דברי הט"ז אשר כתב בדווקא שנשאר כדי עניבה, והיינו שבצד השני לא נשאר כדי עניבה, ובכה"ג אילו גם בצד שכנגדו לא היה נשאר כדי עניבה הוי הציצית פסול, ולכן בעיני בדוקא שנשאר בצד אחד כדי עניבה.

וכזה יתבאר היטב דברי המ"ב אשר כתב בשם האחרונים את הציור הנ"ל שחיבר למקום שלא נשאר בו כדי עניבה, וציין בשעה"ע לט"ז א"ר פמ"ג ודה"ח ולכאורה דברים אלו נמצאים רק בדה"ח ולא בט"ז א"ר (שהעתיק בסק"א דברי הט"ז כלשונם) ופמ"ג, ולנתבאר הם הם הדברים המבוארים בט"ז ובפמ"ג אשר לולא זאת אין ביאור לדבריהם וכנ"ל, וא"ש דברי האחרונים בביאור דברי הט"ז.

ו. מ"ב פק"מ

אם לא דקדק. קשה דהא כ"ש הוא אם דקדק כמ"ש בהג"ה אח"כ וכו'. נראה דהא לא קשה אמאי כתב השו"ע דינא דר"ת בלא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיו ניכרים הד' ראשים בצד אחד, הרי כ"ש בדקדק. ד"ל דאדרבה השו"ע בא לחדש שאפילו לא דקדק ג"כ פסול מחמת ספק וכמש"כ להדיא השו"ע "הלכך

החזו"א אשר כתב "ולא איירי כלל בקושר לראש הפחות מכדי עניבה". הרי גם לפירושו בט"ז מתקיימים דברי הט"ז באותו אופן גם בקושר למקום שלא נשאר כדי עניבה וכתבאר, ואמאי כתב הט"ז כאופן שנשאר בו כדי עניבה.

והנראה לכאורה מוכח דהביאור בט"ז הוא כפי שכתבו הפמ"ג והשע"ת, אלא דאין הביאור בדברי הפמ"ג והשע"ת כנתבאר לעיל אלא כפי שביאר דבריהם הכף החיים. דהנה, פשטות דברי הפמ"ג והשע"ת הוא שקשר החוט למקום שנשאר בו כדי עניבה, וע"ז תמהנו לעיל דלא הועיל מידי בקשירה, דגם לולא הקשירה, הציצית כשר גם בנחתך ראש השני ולא נשאר בו כדי עניבה. ונראה דכף החיים כאן בסק"ו הרגיש בתמיהה זו על דברי הפמ"ג והשע"ת ולכן כתב לפרש דבריהם בזה"ל "ור"ל ראש חוט הזה שנפסק ולא נשאר בו כדי עניבה וקשרו מהני לראש השני שהיה בו כדי עניבה אם נפסק אח"כ". עכ"ל. ר"ל דבאמת מיירי באופן שכתבו דה"ח והמ"ב שקשר החוט למקום שלא נשאר בו כדי עניבה. ומש"כ הט"ז שיש בו כדי עניבה ר"ל שנשאר מכל ב' הצדדים רק כדי עניבה אחד, והיינו שבצד אחד נקרע לגמרי ולא נשאר בו כדי עניבה, ובצד השני נקרע ונשאר בו כדי עניבה, וכזה הציצית עדיין כשר לכו"ע. וכעת קשר חוט למקום שלא נשאר בו כדי עניבה, וזה יהי שאם יקרע אח"כ הצד השני שהיה בו כדי עניבה, וכעת נפסק ולא נשאר בו כדי עניבה, אשר לולא הקשירה בצד שכנגד הוי הציצית פסול שאין בו בשום צד כדי עניבה. וכעת ע"י הקשירה הציצית כשר שיש בו כדי עניבה במקום שנקשר. ולפ"ז יתפרשו דברי הפמ"ג בהכי "וכ"ת למה לי קשירה" ר"ל למה לי קשירה בצד שלא נשאר בו כדי עניבה, הרי

לא נשתייר כדי עניבה, דהא נשתייר מכל אחד ראש השני. אבל אם נפסקו ב' משני צדדין ולא נשתייר בכדי עניבה פסולין דשמא חוט אחד הן. מש"כ המ"ב דאם לא נחתכו אלא ב' ראשים דמכשרינן בכדי עניבה בלא דקדק — היינו אפילו רק בחוט אחד נשאר כדי עניבה כדמבואר במ"ב סק"ה וסק"י.

מש"כ המ"ב דבדקדק אם נחתכו ב' ראשים מצד אחד כשר אפילו לא נשתייר כדי עניבה — היינו אפילו לא נשתייר באף אחד כדי עניבה.

מש"כ המ"ב דהא נשתייר מכל אחד ראש השני — היינו שנשארו בשלימותן. [והן אמנם אילו ידעינן דאלו ב' חוטין הן חציין של אותן ב' חוטין שבצד השני שנחתכו, היה סגי שישאר בהן רק כדי עניבה וג"כ כשר. אבל היות דלא ידעינן ויתכן שב' חוטין אלו שנשארו בהן רק כדי עניבה הן ב' חוטין אחרים, ונמצא שלא נשארו ב' חוטין שלימים, ופסול לר"ת. ולכן מש"כ המ"ב דהא נשתייר מכל אחד ראש השני, בפועל בעינן שישארו בשלימותן].

מש"כ המ"ב דבנפסקו ב' משני צדדים ולא נשתייר בכדי עניבה פסולין — היינו דלא נשתייר באף אחד כדי עניבה ואז פסולין דשמא חוט אחד הן. אבל בנשתייר באחד כדי עניבה כשר.

ח. בה"ל ד"ה אפילו (ס"א)

ה"ה אם נפסק הציצית במקום הגדיל בין הקשרים אם חוט אחד כשר ואם ב' חוטין פסול. אין כוונת הבה"ל שנקרע הגדיל עצמו, שבזה אפילו אם נחתך בב' מקומות לכאורה צ"ל דכשר דהרי אותו חוט נקרע והצד השני שלם. [ואמנם בחזו"א סימן ג' סוף סק"ו כתב להסתפק דבגדיל בחוליא ראשונה לעולם פוסל אף במקום אחד ואין דין גרדומין בגדיל,

מספיקא פסול", ובאמת כ"ש בדקדק פסול, דאז פסול ודאי. וכל הא דהקשה המ"ב בשם המ"א הוא על לישנא דהשו"ע דכתב אם לא דקדק וכו' דמשמע רק אם לא דקדק פסול, וזה אינו דכאמור כ"ש בדקדק פסול. והו"ל לשו"ע לומר אפילו לא דקדק וכו' — כן נראה לכאורה לבאר קושיית המ"ב בשם המ"א.

אלא דלפ"ז לכאורה צ"ב תירוצו של המ"ב בשם המ"א דנקט לא דקדק משום סיפא דאם לא נחתכו אלא ב' ראשים דמכשרינן בכדי עניבה זה רק בלא דקדק, אבל בדקדק כשר גם בלא נשאר כלל. ולכאורה גם אי כתב השו"ע אפילו אם לא דקדק וכו' ג"כ סיפא דהשו"ע א"ש דאם לא נחתכו אלא שני ראשים מכשרינן בכדי עניבה נאמר רק בלא דקדק שבזה קאי רישא דהשו"ע, וא"כ לכאורה לא הועילו המ"א והמ"ב בתירוצם, אי קשיא להו רק אלישנא דהשו"ע דהו"ל לומר אפילו לא דקדק וכו'.

ונראה דבשלמא אי קאי השו"ע רק בלא דקדק וכלישנא דהשו"ע אם לא דקדק וכו' אתי שפיר סיפא דהשו"ע ג"כ בכה"ג שלא דקדק. אבל אי היה כותב השו"ע אפילו לא דקדק ונמצא דקאי השו"ע גם בדקדק, וא"כ הו"ל בסיפא לבאר דבנחתכו ב' ראשים כשר בכדי עניבה זה רק בלא דקדק, ובדקדק כשר כשר גם בלא כדי עניבה. ומדלא ביאר כן בשו"ע משמע דקאי רק בלא דקדק. ואתי שפיר לישנא דהשו"ע ברישא אם לא דקדק, ואתי שפיר תירוצם של המ"א והמ"ב.

י. מ"ב סק"ט

וי"ל דנקט לא דקדק משום סיפא דמסיים אבל אם לא נחתכו אלא ב' ראשים דמכשרינן בכדי עניבה, דזהו דוקא בלא דקדק, אבל אם דקדק אם נחתכו ב' ראשים מצד אחד כשר אפילו